

NAGRADA **IGORJA ZABELA** **ZA KULTURO IN** **TEORIJO 2024**

Dobitnica nagrade Igorja Zabela 2024

Edit András, umetnostna zgodovinarica, kritičarka, kuratorica in višja znanstvena sodelavka Raziskovalnega središča za humanistiko na Inštitutu za umetnostno zgodovino v Budimpešti

Utemeljitev

Žirija podeljuje nagrado Igorja Zabela za kulturo in teorijo 2024 **Edit András** za izjemen prispevek k protihegemonističnim diskurzom o vzhodnoevropski umetnosti in umetnostni zgodovini, v katerih daje pomen lokalnim razmeram in posebnostim, pa tudi za njeno progresivno in kritično delo (feministične) kuratorke, raziskovalke in avtorice. Kot radikalen glas proti avtokraciji je András ena bolj predanih podpornic sodobne vizualne umetnosti in kulture na Madžarskem ter v širši regiji vzhodne in srednje Evrope. Žirija ne prepoznava le njene izjemne mednarodne vpetosti in številnih dosežkov, temveč tudi pomembno dejstvo, da ostaja András, ki se tako v teoriji kot praksi osredotoča na lokalnost in postsocialistične razmere, poklicno vpeta v svojo matično državo ne glede na politične pritiske.

Edit András je leta 1998 doktorirala iz umetnostne zgodovine na Univerzi Eötvös Loránd v Budimpešti. Poklicno pot je začela v Madžarski narodni galeriji, kjer je delovala na področju avantgardne umetnosti (1977–79), nato pa v uredništvu založbe Corvina (1980–86). Od konca 1980-ih do nedavnega je z družino živela med ZDA in Madžarsko ter bila več let newyorška dopisnica za različne madžarske umetnostne revije. V 1990-ih se je usmerila k sodobni umetnosti v postsocialistični Madžarski in začela prizadevno delovati kot vizionarska umetnostna kritičarka, teoretičarka in kuratorica.

Med glavnimi raziskovalnimi interesi Edit András so študije spolov in feministični vidiki v umetnostni zgodovini. Leta 1995 je sodelovala pri celoletni razstavnici seriji *Water Ordeal*, posvečeni umetnicam. Eden od učinkov razstavne serije je bil izbor umetnic za predstavitev Madžarske na Beneškem bienalu leta 1997, Andrásin obrazstavni esej »A Painful Farewell to Modernism: Difficulties in the Period of Transition« pa je sprožil njeno mednarodno avtorsko in teoretsko kariero. Mnogo njenih pomembnih znanstvenih podvigov se osredotoča na to, kako zahodne teorije prilagoditi tako lokalnemu kot vzhodnoevropskemu kontekstu.

NAGRADA **IGORJA ZABELA** **ZA KULTURO IN** **TEORIJO 2024**

Ne zagovarja namreč vključitve vzhodnoevropske umetnosti v zahodni kanon kot »zapoznele, izkrivljene variacije«, temveč se zavzema za lokalitetni pristop: razlike ter posebnosti v rabi teorije in umetniških praksah osvetljuje glede na različne izvore in geografska območja. András je tudi kritična analitičarka postsocialističnih razmer; odkar je desničarska stranka Fidesz leta 2010 prevzela oblast na Madžarskem, mnogo piše in predava o nacionalizmu in populizmu v povezavi z umetnostjo in kulturo.

András veliko potuje, raziskuje in predava po srednji in vzhodni Evropi, saj je ta prostor v središču njenega dela. Sodelovala je pri številnih založniških projektih in konferencah, ključnih za razumevanje stanja sodobne umetnosti v srednji in vzhodni Evropi: med drugim na konferenci in pri katalogu *After the Wall: Art and Culture in Post-Communist Europe* (Moderna Museet, Stockholm, 1999), kjer se je začelo njeno dolgoletno strokovno sodelovanje z umetnostno zgodovinarico Bojano Pejić in umetnostnim zgodovinarjem Piotrom Piotrowskim. Bila je tudi raziskovalka in članica svetovalnega odbora pri razstavi *Gender Check: Femininity and Masculinity in the Art of Eastern Europe* (MUMOK, Dunaj, 2009, kuratorica B. Pejić).

András je uredila antologijo *Transitland: Video Art from Central and Eastern Europe 1989–2009* (2009) in souredila *Silenced: The History and Representation of Violence in Wartime* (2022, v madžarščini). Je avtorica del *Cultural Crossdressing: Art on the Ruins of Socialism* (2009) in *Imaginary Transgression: Contemporary Art and Critical Theory in Eastern Europe* (2023), obeh v madžarščini, ki sta bili združeni in prevedeni v češčino pod naslovom *Crossdressing: Art on the Ruins of Socialism and on the Pinnacles of Nationalism* (2023). Njena številna besedila in razprave so objavljeni v revijah *ArtMargins*, *e-flux*, *Idea*, *Third Text*, *springer* in idr.

Edit András kot predana pedagoginja in raziskovalka deluje v institucijah in na programih, kakršna sta recimo serija mednarodnih seminarjev *Writing Art History in East-Central Europe*, ki jo je organiziral Clark Art Institute (Williamstown, Massachusetts, 2010–11), ter *Entangled Art Histories/Connecting Art Histories*, ki jo je podprla Fundacija Getty (2018–22; 2023–24). Bila je gostujoča profesorica na oddelku za zgodovino na Srednjeevropski univerzi (2016–22) in je članica svetovalnega odbora na Centru Piotra Piotrowskiega za raziskovanje vzhodno- in srednjeevropske umetnosti (Univerza Adama Mickiewicza v Poznaniu). Letos ji je Akademija za umetnost in oblikovanje v Bratislavi podelila častni doktorat.

NAGRADA **IGORJA ZABELA** **ZA KULTURO IN** **TEORIJO 2024**

Med njeno družbenoangažirano in kritično kuratorsko prakso sodi razstava *Imagined Communities, Personal Imagination: Private Nationalism Budapest* (Budimpešta, 2015). Bila je sokuratorica in teoretičarka razstavne serije *Universal Hospitality* (Dunaj, 2016; Praga, 2017), prav tako članica organizacijskega odbora evropskega sodelovalnega projekta *Eastern Sugar* (2019–21).

Posebej naj poudarimo, da Edit András že več kot trideset let prispeva k oblikovanju novih paradigem v sodobni umetnostni zgodovini in teoriji srednje in vzhodne Evrope. Njeno pisanje je z združevanjem različnih gledišč, kot so kulturne študije in študije spolov, feministična in postkolonialna teorija, dekolonialno mišljenje in kritična muzeologija, oblika kulturnega prevajanja, ki se zavzema za bolj niansirano in lokalizirano implementacijo kritičnih teorij ter upoštevanje regionalnih posebnosti pri umetnostnozgodovinskem pisanju.

Kot znanstvenica in kuratorica ostaja zvesta svojim načelom in za dosego vplivnega institucionalnega položaja se ni nikdar kompromitirala. Prav zato je še toliko bolj izjemen močan vpliv, ki ga ima njeno delo za množstvo umetnic_kov, raziskovalk_cev in kuratork_jev, tudi pri omogočanju medgeneracijskega in medkulturnega dialoga ter solidarnosti.

Edit András je s svojim izjemnim elanom in strokovnim znanjem postala pomembna akterka na področju sodobne umetnosti v srednji in vzhodni Evropi, saj nas ozavešča o pomenu in subverzivni moči umetnosti in kulture, ki sta danes, v obdobju vse bolj nasilnih, zatiralskih in diskriminatornih politik, še toliko bolj potrebna.

Žirija 2024

- **Manuel Borja-Villel**, umetnostni zgodovinar in kurator, Madrid/Barcelona
- **Ilona Németh**, umetnica, kuratorica in profesorica na Fakulteti za arhitekturo in oblikovanje Slovaške univerze za tehnologijo STU, Bratislava
- **Angelika Richter**, umetnostna zgodovinarica, kuratorica in predsednica Šole za umetnost in oblikovanje Weißensee, Berlin